

ПРИНЦИПИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ АНТИКРИЗОВИХ ПОЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: НАПРЯМКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

PRINCIPLES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF ANTI-CRISIS POLITICAL TECHNOLOGIES: DIRECTIONS AND FEATURES OF IMPLEMENTATION

Ставченко С.В.,

доктор політичних наук, професор,

*виконувач обов'язків завідувача кафедри політології, соціології та публічного управління
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

У статті проаналізовано особливості вимог щодо узгодження антикризового менеджменту на макро- і мікрорівні політичної системи України з пріоритетами та стратегічними орієнтирами розвитку сучасного ЄС в контексті розвитку партнерства та подальшої інтеграції. Розглядаються ключові елементи підвищення експертної спроможності, формування інституційного середовища, налагодження горизонтальних координаційних зв'язків між політичними акторами сталого розвитку. Аналізуються ключові фактори, що впливають на сприйняття сучасними демократичними урядами (політико-менеджерськими командами) вимог часу у вигляді сталого розвитку як цілісного підходу до розробки політики. Особлива увага приділяється таким інструментам, як платформи відкритих даних, громадські консультації та партисипативне бюджетування. Наголошено на посиленні підзвітності і гарантій, що політики відображають потреби та прагнення громадян, а також окремих галузей і підприємств. Досліджено дотримання принципів сталого розвитку як життєво важливих для сприяння справедливим суспільствам, ефективного прийняття рішень і довгострокового процвітання. Визначено, що зміцнення законодавчої бази та розширення повноважень незалежних громадських інституцій для моніторингу управління може допомогти вирішити ці проблеми. З'ясовано, що сучасні команди політичних менеджерів повинні надавати пріоритет діалогу, переговорам і мирному вирішенню суперечок для створення адаптованого до ризиків середовища, сприятливого для сталого прогресу суспільства та економіки. Розглянуто значення для демократичних політичних відносин пріоритетів багатосторонньої міждержавної співпраці через такі організації, як ООН і менш чисельні групові регіональні альянси. Обговорюється активність демократичних політичних лідерів в рамках запобігання раптовим політичним кризам «змушені» підтримувати інклюзивну політику.

Автором зроблено висновок, що в умовах повоєнного відновлення України до нових політико-інституційних форм необхідно закладати принципи сталого розвитку задля більшої відповідності європейським нормативам та практикам. Засади сталого розвитку виступають не лише рамковими умовами, але й конкретними орієнтирами стосовно мети і завдань демократичних антикризових політик.

Ключові слова: сталий розвиток, антикризова політика, політичні технології, політична співпраця, політична координація, соціальна когезія.

The article analyzes the specifics of the requirements for harmonizing anti-crisis management at the macro and micro levels of the political system of Ukraine with the priorities and strategic guidelines for the development of the modern EU in the context of partnership development and further integration. The key elements of increasing expert capacity, forming an institutional environment, and establishing horizontal coordination links between political actors of sustainable development are considered. The key factors influencing the perception of the requirements of the time in the form of sustainable development as a holistic approach to policy development by modern democratic governments (political and managerial teams) are analyzed. Special attention is paid to such tools as open data platforms, public consultations, and participatory budgeting. The emphasis is on strengthening accountability and guarantees that policies reflect the needs and aspirations of citizens, as well as individual industries and enterprises. The adherence to the principles of sustainable development is examined as vital for promoting just societies, effective decision-making, and long-term prosperity. It is determined that strengthening the legislative framework and expanding the powers of independent public institutions to monitor governance can help solve these problems. It is found that modern teams of political managers should prioritize dialogue, negotiations and peaceful dispute resolution to create an environment adapted to risks, favorable for the sustainable progress of society and the economy. The importance of the priorities of multilateral interstate cooperation through organizations such as the UN and smaller group regional alliances for democratic political relations is considered. The activity of democratic political leaders in the framework of preventing sudden political crises is discussed.

The author concludes that in the conditions of post-war restoration of Ukraine to new political and institutional forms, it is necessary to establish the principles of sustainable development for greater compliance with European standards and practices. The principles of sustainable development act not only as framework conditions, but also as specific guidelines for the goals and objectives of democratic anti-crisis policies.

Key words: sustainable development, anti-crisis policy, political technologies, political cooperation, political coordination, social cohesion.

Постановка проблеми. Сталий розвиток виступає нормативною та ціннісною площиною, яка формує вихідні умови політичних рішень в рамках запобігання та розв'язання політичних криз. Антикризисний менеджмент на макро і мікrorівні політичної системи України вимагає узгодження з пріоритетами та стратегічними орієнтирами розвитку сучасного ЄС в контексті розвитку партнерства та подальшої інтеграції. Як добре відомо з вітчизняною та зарубіжною політичною практики, цілі сталого розвитку закладені в директивах ЄС. Вони входять до програмних та статутних документів ООН та НАТО. Попри складні умови російського вторгнення, для сучасної України доречно звернути увагу на корекцію антикризового політичного управління на основі регулятивів сталого розвитку. Ідеться про підвищення експертної спроможності, формування інституційного середовища, налагодження горизонтальних координаційних зв'язків між акторами сталого розвитку тощо. Також доречним є з'ясування умов функціонування а також гнучкості антикризового політичного менеджменту. В умовах сучасної України необхідним є узагальнення підсумків досвіду спільних дій України українського громадянського суспільства та держави. В умовах повномасштабного вторгнення комплексне дослідження спрямоване на з'ясування взаємозв'язку результатів застосування антикризових політичних технологій та умов сталого розвитку на національному та міжнародному рівні.

Аналіз публікацій. У сучасних зарубіжних джерелах розглядаються різні аспекти досягнення цілей сталого розвитку в умовах криз та глобальних викликів. У статті С. Арори-Йонссон аналізується універсальність цілей сталого розвитку та їх здатність враховувати різноманітність соціальних та екологічних контекстів [5]. У дослідженні М. Генрісон, Р.Б. Суейн, А. Суейн вивчається вплив пандемії COVID-19 на прогрес у досягненні цілей сталого розвитку [6]. Доповідь Програми розвитку ООН (2018) наголошує на важливості інтеграції сталого розвитку до програм відновлення після криз [8]. Стаття від Chatham House обговорює необхідність тимчасового призупинення деяких цілей сталого розвитку для зосередження ресурсів на актуальніших глобальних проблемах [9]. Сучасні автори та аналітичні групи стверджують, що поточні кризи вимагають негайної уваги, і перенаправлення зусиль може бути виправданим. Загалом наявні публікації наголошують на необхідності адаптації підходів до досягнення цілей сталого розвитку в умовах криз, акцентуючи увагу на гнучкості, локалізації зусиль та пріоритизації найбільш нагальних проблем.

Метою статті є розкриття потенціалу адаптації сучасних антикризових політичних технологій до вимог та пріоритетів сталого розвитку. Завданням

статті є ідентифікація інституційних форм врахування сталого розвитку в антикризовому політичному управлінні.

Основний зміст. Антикризисне політичне управління відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку шляхом створення та впровадження державних політик, які відповідають цим принципам. Однак означена відповідність вимагає узгоджених зусиль у кількох ключових сферах. Сучасні демократичні уряди (політико-менеджерські команди) постають перед вимогою часу прийняти сталий розвиток як цілісний підхід до розробки політики. При цьому задекларовані економічні, соціальні та екологічні цілі не досягаються ізольовано, а пов'язані з інноваційним та технологічним контекстом. Наприклад, міське планування має враховувати економічне зростання разом із збереженням навколишнього середовища та соціальною інклюзивністю. Як відомо, цілі сталого розвитку, оприлюднені Організацією Об'єднаних Націй (ЦСР), забезпечують основу, яку демократичні уряди незалежно від партійної орієнтації, можуть використовувати для керівництва такими комплексними політичними зусиллями. Як вважає українська фахівчиня П. Перерва, діапазон визначень сталого розвитку підприємств як економічної категорії широкий. Не обмежуючись стійкістю підприємств, галузі, регіону, ця категорія включає значні загрози економічного і соціального характеру [2, с. 79].

Довіра громадськості до політичного управління має вирішальне значення для успіху програм та проєктів сталого розвитку. Відносин довіри можна досягти через прозорість процесів прийняття рішень та активну громадську участь. Такі інструменти, як платформи відкритих даних, громадські консультації та партисипативне бюджетування, посилюють підзвітність і гарантують, що політики відображають потреби та прагнення громадян, а також окремих галузей і підприємств. П. Перерва слушно зауважує, без урахування технологій проблема сталого розвитку не може бути вирішена. Виходячи з цього постулату є можливість стверджувати, що запорукою антикризового сталого розвитку підприємства є адекватна інноваційна, інвестиційна та маркетингова політика підприємства [2, с. 79].

В рамках антикризового політичного управління реалізація стратегій сталого розвитку передбачає інвестування в розвиток потенціалу для підвищення ефективності та результативності державних установ. Крім того, сприяння інноваціям в управлінні, наприклад використання цифрових технологій для оптимізації послуг, має на меті покращення доступності соціальних послуг і зменшення обсягу промислових та побутових відходів. Це особливо важливо в рамках розв'язання екологічних проблем шляхом впровадження зелених

технологій і практик на основі всебічної експертної оцінки. П. Перерва наголошує на неможливості одночасного використання напрямків ефективної антикризової політики. Тому виникає потреба в аналітичному дослідженні важливості кожної з груп і кожного з заходів, які включені в ці групи. Таке завдання, на наш погляд, може бути ефективно виконане з використанням експертного аналізу, який пропонується провести поетапно: формування груп експертів; формування матриці рангів по 6 групам заходів; розрахунки статистичних характеристик для показників кожної групи; проведення факторного аналізу групи експертів з використанням статистичних характеристик [2, с. 80].

Сталий розвиток, як основа прогресу, наголошує на взаємозв'язку економічних, соціальних і екологічних цілей для забезпечення добробуту нинішнього та майбутніх поколінь. У контексті державного управління та політичних відносин дотримання принципів сталого розвитку є життєво важливим для сприяння справедливим суспільствам, ефективного прийняття рішень і довгострокового процвітання. В сучасних умовах актуалізується дослідження застосування принципів сталого розвитку в державному управлінні та політичних відносинах. Зокрема, йдеться про визначення ключових сфери відповідності та стратегії для покращення. П. Перерва загальним напрямком реалізації інноваційної політики аргументовано вважає сприяння розвитку науково-технічного потенціалу, формування сучасних технологічних систем з метою їх використання у галузях економіки. Заміна морально застарілих технологій новими забезпечить підвищення ефективності функціонування виробничих та невиробничих структур [2, с. 80].

Важливим аспектом реалізації сучасної антикризової політики в рамках принципів сталого розвитку є дотримання верховенства права та усунення корупції. Означені умови є основоположними для сталого антикризового управління. Згідно з сучасними уявленнями, політична корупція підриває довіру, відволікає ресурси та посилює нерівність, тим самим перешкоджаючи зусиллям щодо сталого розвитку. Зміцнення законодавчої бази та розширення повноважень незалежних громадських інституцій для моніторингу управління може допомогти вирішити ці проблеми. Українські дослідники В. Ткаченко та С. Маховський вірно вказують, що концепція сталого розвитку окреслює виокремлення трьох компонент: економічного, соціального та екологічного, які передбачають їх виняткову значимість та взаємозв'язок і взаємозалежність між ними, при цьому упущення хоча б одного з них порушує загальну стійкість системи. Порушення балансу між цими сферами призводить до погіршення якості різних аспектів життя і несе критичні наслідки як на локальному так і глобальному рівні [4].

Слід зауважити, що сучасні політична нестабільність і військові конфлікти перешкоджають сталому розвитку, відволікаючи ресурси від надання основних публічних послуг і порушуючи соціальну згуртованість (порушуючи принцип «нікого не залишати позаду» [11]). Сучасні команди політичних менеджерів мають надавати пріоритет діалогу, переговорам і мирному вирішенню суперечок для створення адаптованого до ризиків середовища, сприятливого для сталого прогресу суспільства та економіки. В. Ткаченко та С. Маховський акцентують увагу на впровадженні практичних рішень щодо управління ризиками, інструментів та методів управління ризиками, які дозволять мінімізувати негативний вплив воєнного стану на бізнес, а саме механізми диверсифікації ризиків, резервування ресурсів та швидкого реагування на зміни в зовнішньому середовищі господарювання підприємств, впровадження системи кризового управління [4].

Іншим значущим виміром вихідних умов антикризової сталої політики є глобальні виклики. До них належать зміна клімату та економічна нерівність, які вимагають скоординованих національних та міжнародних дій. У політичних відносинах пріоритетом має бути багатостороння міждержавна співпраця через такі організації, як ООН і менш чисельні групові регіональні альянси. Названі партнерства сприяють спільному використанню ресурсів, передачі технологій і спільному вирішенню проблем, що приносить користь усім націям (див.: звіт ООН від 2023 р. [10]). Вказане формує суспільний запит на адаптивність як результат сталої антикризової політики держави. Згідно з вітчизняним термінологічним словником-довідником, запропонованим вченими НІСС, адаптивність (*adaptability, adaptive capacity*) – здатність держави, суспільства, підприємства, установи, організації, системи пристосовуватися до раптових змін середовища, дії загроз або інших впливів, що дає змогу зберегти свою цілісність і функціональність у складних умовах [3].

Сталий розвиток в широкому розумінні потребує формування та сталого функціонування демократичних політичних систем, які сприяють балансу міркувань та цінностей (вимог тощо) щодо рівності та справедливості. Це включає подолання системної дискримінації, забезпечення гендерної рівності та захист прав вразливих верств населення. Демократичні політичні лідери в рамках запобігання раптовим політичним кризам «змушені» підтримувати інклюзивну соціальну політику, яка залучає до управлінського процесу усі верстви суспільства. Відповідно метою сталої антикризової політики є стабільність функціонування інфраструктури, що особливо актуально для сучасної України. Термінологічний словник-довідник позначає безпеку критичної інфраструктури (*critical infrastructure*

security) як стан захищеності критичної інфраструктури від загроз будь-якого виду (фізичних антропогенних і природних, кіберзагроз тощо), а також практики (заходи і процедури), спрямовані на досягнення і підтримання такого стану [3].

В процесі ухвалення політичних рішень антикризової політики баланс між різними інтересами та цінностями має вирішальне значення. Політичні актори в умовах демократії мають зважити на безпосередні вимоги своїх виборців із довгостроковою екологічною та соціальною відповідальністю (на прикладі країн Глобального Півдня, див.: Д. Оноджа [7]). Це буде особливо актуальним для України після припинення бойових дій. Українські експерти зі стратегічного розвитку слушно приділяють увагу дефініції такого явища, як відновлення (recovery / restoration / reconstruction): 1) здатність відтворювати властивості, які було втрачено, порушено або призупинено внаслідок певного ендогенного чи екзогенного впливу; 2) процес реконструкції та вдосконалення складних соціальних і технічних систем, критично важливих державних функцій та послуг після збою внаслідок аварії або кризової ситуації [3].

Забезпечення прозорості державної політики та рішень, а також участь громадян є фундаментальними принципами сталого розвитку. У цьому контексті необхідно зменшити корупційний тиск, сприяти розвитку відповідального підприємництва та покращити бюджетний контроль над розвитком периферійних територій. Наразі в Україні, попри воєнний стан, потребують розв'язання проблеми сільських територій, пов'язані з сировинною орієнтованістю економіки. Унаслідок цього більшість сільського населення не бере участі в розподілі доходів від використання ресурсів цих територій. Також вимагає політичного розв'язання моносекторальний характер економіки більшості сільських територій, що призводить до несистемності та диспропорційності використання місцевого потенціалу розвитку; браком відповідних умов для продуктивної зайнятості, що спричинює вплив економічно активних мешканців з громад, декваліфікації працівників [1].

Отже, виклики, з якими стикається сучасний світ, зокрема такими, як економічні кризи, погіршення стану навколишнього природного середовища, соціальна несправедливість, військова агресія тощо, вимагають від правлячих команд приділяти більше уваги відповідності антикризової політики концепціям сталого розвитку. Для сучасної України розв'язання політичних викликів із врахуванням пріоритетів сталого розвитку та розробка та впровадження системної антикризової політики повоєнного відновлення є важливими кроками на шляху до забезпечення сталого політичного майбутнього країни.

Висновки. Таким чином, сталий розвиток стає вагомим стратегічним пріоритетом застосування антикризових політичних технологій. Управлінські політичні технології, спрямовані на запобігання політичним кризам в контексті сталого розвитку передбачають оптимізацію самопочуття соціальних груп, забезпечення соціальної когезії та зменшення міжпоколінного розриву тощо. Вагоме значення отримують поширення практик публічного обговорення та презентації проблем сучасній Україні. В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації відбулося масштабне пошкодження та знищення значних об'єктів критичної інфраструктури. В умовах повоєнного відновлення до нових політико-інституційних форм необхідно закладати принципи сталого розвитку задля більшої відповідності європейським нормативам та практикам.

Вагомим антикризовим політичним завданням виступає взаємодія в рамках проєктів сталого розвитку сучасних громад та регіональних владних інституцій. Від рівня цієї співпраці та її гнучкості залежить успіх побудови дієвої національної антикризової системи політичного управління. Засади сталого розвитку виступають не лише рамковими засадами, а також конкретними орієнтирами стосовно мети і завдань антикризових політик. Перспективами подальшого розгляду теми даної статті є вивчення зарубіжного досвіду імплементації принципів сталого розвитку до національних практик антикризового планування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антикризова політика в реальному секторі економіки України: пріоритетні напрями і завдання : аналіт. доп. ; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2022. 72 с.
2. Перерва П. Г. Інноваційна, інвестиційна та маркетингова політика – антикризові інструменти сталого розвитку підприємства. Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки) : зб. наук. пр. Харків : НТУ «ХПІ», 2017. № 46 (1267). С. 78-82.
3. Термінологічний словник-довідник у сфері національної стійкості [Упорядники: О. О. Резнікова, К. Є. Войтовський]. Київ : НІСД, 2024. 80 с. <https://doi.org/10.53679/NISS-book.2024.01>
4. Ткаченко, В., & Маховський, С. Актуалізація розробки стратегії сталого розвитку підприємства в умовах військового стану. Економіка та суспільство. 2024 (68). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-90>
5. Arora-Jonsson S. The sustainable development goals: A universalist promise for the future. Futures. Vol. 146. 2023. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2022.103087>.

6. Henrysson, M., Swain, R.B., Swain, A. et al. Sustainable Development Goals and wellbeing for resilient societies: shocks and recovery. *Humanit Soc Scientific Communication*. 2024. 11. 1513. <https://doi.org/10.1057/s41599-024-03973-8>
7. Onoja D. Achieving Sustainable Development in the midst of Crisis Management Achieving. *Sustainable Development in the midst of Crisis Management*. 2021. URL:DOI:10.13140/RG.2.2.28372.53123
8. SDG Achievement in Crisis Contexts. URL:<https://www.undp.org/arab-states/publications/sdg-achievement-crisis-contexts>
9. The UN must suspend the SDGs to tackle more urgent crises URL:<https://www.chathamhouse.org/publications/the-world-today/2023-08/un-must-suspend-sdgs-tackle-more-urgent-crises>
10. Times of crisis, times of change science for accelerating transformations to sustainable development. URL:<https://sdgs.un.org/sites/default/files/2023-09/GSD%20Report%202023-Digital%20-Executive%20Summary.pdf>
11. Weber, H. Politics of 'Leaving No One Behind': Contesting the 2030 Sustainable Development Goals Agenda. *Globalizations*. 2017, 14(3), 399–414. <https://doi.org/10.1080/14747731.2016.1275404>